

En statlig utredning om kvinnomisshandel

Sammanfattning av överväganden och förslag från en arbetsgrupp inom socialdepartementet

Barbro Ottoson-Hindberg

En rapport med överväganden och förslag beträffande kvinnomisshandel har utarbetats av en arbetsgrupp inom socialdepartementet. Rapporten har varit ute på remiss under våren-sommaren 1983. Dess huvuddrag redovisas nedan av Barbro Ottoson-Hindberg, verkställande sekreterare i Socialdepartementets utredning om kvinnomisshandel

En arbetsgrupp inom socialdepartementet lade i februari fram rapporten Kvinnomisshandel. Överväganden och förslag (Ds S 1983: 2). I arbetsgruppen ingick representanter för socialdepartementet, justitiedepartementet, sexualbrottskommittén och jämställdhetskommittén. Gruppens uppgift var att kartlägga och beskriva problemet kvinnomisshandel samt att föreslå hur stöd- och hjälpinsatserna för misshandlade kvinnor kan förbättras.

Rapportens innehåll

I arbetsgruppens rapport redovisas aktuell lagstiftning och statistik beträffande kvinnomisshandelns omfattning. Dessutom har gruppen gjort en översikt över existerande forskning om kvinnomisshandel. Vi har i första hand varit hänvisade till utländsk forskning, eftersom svensk forskning på området nästan helt saknas. Rapportens andra del innehåller överväganden och förslag.

Denna artikel koncentreras till arbetsgruppens förslag till åtgärder. Endast ett av bakgrundsavsnitten skall helt kort beröras nämligen Misshandelns psykiska konsekvenser. Det är ett viktigt avsnitt,

eftersom det ger en del av svaret på frågan – Varför stannar hon? – och också utgör grunden för många av arbetsgruppens förslag.

Kvinnomisshandelns omfattning

År 1982 polisanmälades 10 737 fall av kvinnomisshandel. Det innebär en ökning med 23 procent jämfört med föregående år. Under 1970-talet avled mellan 40 och 60 kvinnor varje år på grund av misshandel. De utgör därmed den största offerkategorin i mord- och dråpstatistiken.

Kriminalstatistiken är ett trubbigt instrument när det gäller att mäta kvinnomisshandelns verkliga omfattning. Där avspeglas bara en liten del av den faktiska misshandeln. Inte heller uppgifter grundade på exempelvis skattningar eller intervjuundersökningar är några goda mätare. Det faktum att misshandlade kvinnor ofta av olika skäl döljer att de är utsatta för misshandel gör det mycket svårt att få en uppfattning om problemets verkliga storlek. En sådan uppgift är heller inte nödvändig för att problemet skall betraktas som allvarligt och föranleda åtgärder. Det våld som återspeglas i kriminalstatistiken är tillräckligt alarmerande.

Misshandelns psykiska konsekvenser

Det är viktigt att förstå hur misshandeln påverkar kvinnan. Annars kan hennes beteende synas obegripligt och tolkas som att hon accepterar misshan-

.....
År 1982 polisanmälades 10 737 fall av kvinnomisshandel
.....

.....
Ju längre misshandeln pågår desto svårare får kvinnorna att bryta upp ur förhållandet
.....

deln eller tom tycker om att misshandlas. Det kan leda till pessimism, uppgivenhet och en "hon-får-skylla-sig-själv"-inställning hos dem som möter dessa kvinnor i sitt arbete, i vänkretsen eller på annat sätt.

Studier av katastrofreaktioner i samband med exempelvis naturkatastrofer kan kasta ljus även över misshandlade kvinnors reaktioner. Enligt en amerikansk forskare är följande reaktioner typiska:

Katastrofen upplevs av den drabbade som en nödvändig bestraffning. Den bekräftar individens känsla av skuld. Hon känner sig deprimerad, ovärdig och oförmögen att handla och upplever händelsen som ödesbestämd och opåverkbar.

Samma reaktionsmönster återfinns hos många misshandlade kvinnor.

Ju längre misshandeln pågår desto mer psykiskt knäckta blir kvinnorna och desto svårare får de att bryta upp ur förhållandet. Deras självkänsla undergrävs undan för undan så att de till slut tror sig vara så usla som mannen påstår att de är och att de tom förtjänar misshandeln.

Följande psykologiska faktorer hindrar kvinnan från att bryta upp:

- djup depression
- bristande självkänsla
- passivitet och handlingsförlamning
- psykologiskt beroende av mannen
- skuld- och skamkänslor

De yttre faktorer som lägger hinder i vägen är

- mannens våld och hot om våld
- ingenstans att ta vägen och andra praktiska och ekonomiska hinder
- isolering. Kvinnan lever ofta i djup social isolering och saknar stöd från släkt, vänner och grannar.

Misshandlade kvinnor är ofta övertygade om att de inte kan förändra sin situation. Det leder till att de på olika sätt förnekar misshandeln och allvaret i

den eller till att de försöker rationalisera våldet genom att se det som normalt, rättvist, under kontroll etc.

Ytterligare en faktor som hindrar uppbrott är att mannen efter ett misshandelstillfälle i allmänhet är mycket ångerfull, öm och kärleksfull och lovar att våldet inte skall upprepas. Och kvinnan tror honom.

Mot den här bakgrunden är det lätt att förstå att åtminstone kvinnor som levt länge i en misshandelsrelation har mycket svårt att ta sig ur den och att de behöver omfattande hjälp för att kunna förändra sin situation. Det ställer stora krav på den personal som kommer i kontakt med dessa kvinnor. Det fordras kunskap, uthållighet, fantasi och flexibilitet.

Misshandlade kvinnors hjälpbehov

Kvinnornas hjälpbehov varierar beroende på vilken livssituation de befinner sig i och på hur länge misshandeln pågått. Hjälpbehoven förändras också över tid för samma kvinna.

I akuta krissituationer, dvs när misshandeln just har inträffat, har flertalet kvinnor behov av medicinsk vård, logi och psykologiskt stöd. Även i de fall där misshandeln inte har ägt rum omedelbart innan kvinnan tar kontakt för att få hjälp måste hjälpbehoven ofta anses vara akuta. Hon kan även då befinna sig i en hotfull och helt ohållbar situation. Kvinnan måste också snabbt få veta vart hon kan vända sig och vilken hjälp hon kan få. Dessutom behöver många kvinnor omedelbar juridisk rådgivning.

Efter de akuta hjälpinsatserna fordras en långsiktig uppföljande kontakt. Många behöver en tät stödkontakt, kristerapi eller annan psykoterapeutisk behandling. De kan även i detta skede ha behov av information, rådgivning, praktisk och ekonomisk hjälp.

För kvinnor med missbruksproblem är naturligt-

.....
I akuta krissituationer har flertalet kvinnor behov av medicinsk vård, logi och psykologiskt stöd
.....

vis insatser för att komma till rätta med dessa av central betydelse.

Överväganden och förslag

Arbetsgruppen konstaterar att problemet kvinno-
misshandel fordrar åtgärder av både generell och
individuell natur. Med generella åtgärder menas bl
ett aktivt jämställdhetsarbete, en restriktiv alkohol-
politik och en minskning av våldsutbudet i massme-
dia. Det sistnämnda är inte minst viktigt eftersom
filmer som innehåller en kombination av våld, sexu-
alitet och kvinnoförakt utgör en grogrund för olika
former av våld mot kvinnor. I övrigt har arbetsgrup-
pen mest uppehållit sig vid åtgärder som rör infor-
mation, utbildning, forskning och försöksverksam-
heter samt vid åtgärder inom rättsväsendet som syf-
tar till att stödja kvinnan och stärka hennes ställ-
ning. Dessutom har gruppen en hel del allmänna
överväganden och rekommendationer om ansvar,
förhållningssätt, metodik etc som gäller hälso- och
sjukvården samt socialtjänsten.

Arbetsgruppen har inledningsvis gjort några prin-
cipiella ställningstaganden beträffande samhällets
resurser för stöd och hjälp åt misshandlade kvinnor.
För det första anser gruppen inte att det fordras
några nya resurser. Hjälp kan fås från en rad redan
existerande organ. Insatserna måste dock förbättr-
as. Blå fordras ökade kunskaper om själva proble-
met och om hur resurserna kan utnyttjas bättre,
skärpt uppmärksamhet samt en bättre utvecklad
metodik inom samtliga verksamhetsområden. För
det andra förordar arbetsgruppen inte några särre-
surser för misshandlade kvinnor. Nackdelarna med
särskild personal, speciella våldsofferkliniker e dyl
överväger fördelarna.

Det primära när det gäller hjälpinsatser för miss-
handlade kvinnor och deras barn är att *logi* kan
erbjudas i akuta krissituationer. De måste också
kunna erbjudas någon form av samtalskontakt i
denna situation.

Sjukvården spelar en viktig roll eftersom det i
många fall är den enda instans som får kontakt med
kvinnorna. Arbetsgruppen anser att misshandlade
kvinnor alltid skall erbjudas kontakt med kurator
och i vissa fall psykiatrisk vård. Om kvinnan kom-
mer till sjukhuset på jourtid, då ingen kurator är i

.....
*Kontaktpersoner/kontaktfamiljer är en bra
form av bistånd till misshandlade kvinnor*
.....

tjänst, bör hon erbjudas att stanna på sjukhuset
över natten även om hennes skador inte direkt moti-
verar inläggning. Dessutom bör skadorna dokumen-
teras särskilt noggrant när misshandel misstänks för
att dokumentationen senare skall kunna ligga till
grund för ett eventuellt rättsintyg.

Det är angeläget att alla socialsekreterare inom
socialtjänsten erhåller någon form av information
eller fortbildning om kvinnomisshandel. Dessutom
kan det vara en fördel om någon vid exempelvis ett
socialdistrikt har en djupare kunskap om proble-
met. Denna person kan då förmedla kunskap, fun-
gera som en resurs i ärenden där det förekommer
familjevåld och bidra till att dessa ärenden hand-
läggs på ett adekvat sätt. Arbetsgruppen ser kon-
taktpersoner/kontaktfamiljer som en bra form av
bistånd till misshandlade kvinnor och deras barn
blå därför att de är tillgängliga även utanför kon-
torstid.

Kvinnor med missbruksproblem har ofta varit ut-
satta för våld, förtryck och förnedring. Att bearbeta
dessa erfarenheter och stärka kvinnornas själv-
känsla är därför en viktig uppgift för *missbrukarvår-
den*. Arbetsgruppen anser att missbrukarvården bör
utvecklas så att den bättre anpassas till kvinnornas
särskilda behov och att en viss differentiering av
vården utifrån könstillhörighet är motiverad. Det är
också väsentligt att man inom missbrukarvården
utnyttjar möjligheterna att diskutera könsroller,
samlevnad och kvinnosyn med missbrukande, miss-
handlande män. Vidare är det angeläget att familje-
behandlingen inom missbrukarvården utvecklas.

Arbetsgruppen har en rad förslag som berör *rätts-
väsendet*. Blå anser gruppen att rikspolisstyrelsen
genom allmänna råd bör klargöra vilka rutiner som
skall gälla vid anmälan och utredning av kvinno-
misshandelsbrott, att åklagarna bör ta kontakt med
kvinnan före rättegången, att rättens ordförande bör
vara uppmärksam på de svårigheter som kvinnor
ofta har i dessa mål samt att advokatsamfundet för
sina medlemmar bör framhålla vikten av ett sakligt

och korrekt förhållningssätt gentemot kvinnorna. Arbetsgruppen har inte tagit ställning till frågan om rättegångsbiträden utan anser att denna fråga bör övervägas ytterligare i samband med beredningen av sexualbrottskommitténs betänkande.

Kvinnojourerna fyller en viktig funktion för de misshandlade kvinnor som vänder sig dit. De erhåller där skydd, stöd och gemenskap av engagerade medmänniskor. Kvinnojourerna erhåller inga statliga bidrag. Arbetsgruppen har heller inte föreslagit att sådana bidrag skall utgå utan anser att ekonomiskt stöd till kvinnojourer är en kommunal fråga.

I 1983 års budgetproposition har regeringen avsett 1 milj kr för information och personalutbildning om kvinnoemisshandel. Arbetsgruppen anser att socialstyrelsen inom ramen för dessa medel bör utarbeta en *informationsskrift* som skall innehålla både en beskrivning av problemet och praktisk, vägledande information. Dessutom behövs i varje kommun enklare foldrar med uppgift om vilka hjälpresurser som finns i kommunen.

De medel som avsatts i budgetpropositionen skall också utgå till *personalutbildning*. Arbetsgruppen anser att socialstyrelsen bör få i uppdrag att genomföra fortbildningsinsatser för berörda personalkategorier inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Det är också angeläget att problemet kvinnoemisshandel behandlas i vissa grundutbildningar. Gruppen föreslår att skolöverstyrelsen respektive universitets- och högskoleämbetet ser över de kurs- och utbildningsplaner som kan vara aktuella i detta sammanhang. Skolöverstyrelsen bör också undersöka möjligheterna att beröra dessa frågor i skolan, tex i samband med samlevnadsundervisningen eller i undervisningen om alkoholfrågor.

Avsaknaden av svensk forskning om kvinnoemisshandel innebär att det finns kunskapsbrister när det gäller i stort sett alla aspekter av detta problem. Arbetsgruppen föreslår att delegationen för social forskning inom socialdepartementet arrangerar ett *forskarseminarium* för att stimulera till forskning på området.

När det gäller *försöks- och utvecklingsarbete* föreslås att socialdepartementet medverkar till att försöksprojekt snarast kommer till stånd för att ut-

.....
I nästa steg måste man försöka hitta metoder som involverar även männen
.....

veckla hjälpinsatserna för såväl de misshandlade kvinnorna som för deras barn och män.

Arbetsgruppens uppdrag var att i första hand föreslå åtgärder för att skydda och stödja kvinnan och eventuella barn i familjen. Detta får betraktas som ett första steg i försöken att komma till rätta med kvinnoemisshandeln. I nästa steg måste man försöka hitta metoder som involverar även männen.

Rapporten är nu ute på remiss. Hösten 1983 kommer remissvaren att vara sammanställda. Först då blir det klart vilka förslag som kommer att genomföras, vilka som förändras och vilka som förkastas.

Läs psykologernas fackorgan

Rikt utbud av artiklar inom
sociala, socialmedicinska och
psykosociala fälten.

Prenumerera!

Ring 08-141550

185:— för 24 nr 1984

PsykologTidningen

fd Psykolognytt